

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม
2. การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน
3. การสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. การสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ
5. กระบวนการสอนวรรณคดี และวรรณกรรม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การมีส่วนร่วม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา เน้นการพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมุ่งสร้างสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ส่งผลให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนโดยทั่วไปดีขึ้น แต่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายจนลดลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 เป็นต้นมาจึงหันมาให้ความสำคัญการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ไม่ประสบความสำเร็จเพราะรัฐเป็นฝ่ายกระทำฝ่ายเดียว ประชาชนมองไม่เห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบกับรัฐเร่งให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีอุตสาหกรรมพุ่งเป้าไปที่การพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อส่งออก แต่ไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนจึงส่งผลให้เกิดความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว ชุมชนและสังคมในที่สุด ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 จึงเน้นที่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมีสมรรถนะในด้านการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ บองกว้าง คิดไกล ทำงานเพื่อชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐกับประชาชน ใช้ระบบความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในสังคม รวมทั้งมีหลักประกันด้านสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมครบทุกประการ ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผล

สาระดังกล่าวมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 4 มาตรา 76 ที่ว่า "รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐทุกระดับ" การเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิด "ปัญญา" และ "พลัง" ในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจึงกลายเป็นกระแสหลักของการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบันไปแล้ว

ความหมายของการมีส่วนร่วม

อิริวัชร จันทระประเสริฐ (2539 : 25) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า "การมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องเกี่ยวกับจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการได้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย"

ดังนั้น การมีส่วนร่วม จึงหมายถึง การที่บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่ม องค์กรหรือชุมชนมองเห็นคุณค่าของการร่วมทำกิจกรรมกลุ่มและเกิดความรู้สึกรับผิดชอบในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นจนเกิดพลังผลักดันทางจิตใจและอารมณ์ให้เข้าร่วมทำกิจกรรมนั้นทุกขั้นตอนกระทั่งกิจกรรมดังกล่าวสำเร็จลุล่วงลงด้วยดี นับเป็นพลังเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาที่แท้จริงและยั่งยืน

แนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (อ้างใน กรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์, 2540 : 10-11) กล่าวไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. ต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม หากกิจกรรมที่จะนำไปให้ประชาชนเป็นเรื่องใหม่ก็ต้องใช้เวลาในการกระตุ้นเร้าความสนใจ ให้ความรู้ ความเข้าใจจนประชาชนยอมรับและเล็งเห็นความจำเป็น และประโยชน์ในการที่จัดกิจกรรมนั้น

2. กิจกรรมต้องดำเนินการ โดยลักษณะกลุ่มเพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม ปฏักฝั่งเจตคติและพฤติกรรมที่เห็นแก่ส่วนรวม ทำงานเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

3. แนวทางการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชน ที่รับดำเนินการต่อไปได้โดยไม่ต้องพึ่งพาทักษะนอก โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกต้องไม่ทุ่มเทใน ลักษณะการให้เปล่าโดยสิ้นเชิง ต้องทำให้ประชาชนเกิดความสำนึกเป็นเจ้าของกิจกรรม และต้อง สามารถทำต่อไปได้เองเมื่อการช่วยเหลือจากภายนอกสิ้นสุดลง การช่วยตนเองและการพึ่งตนเอง เป็นหลักสำคัญที่ต้องเริ่มตั้งแต่นั้น

4. กิจกรรมการพัฒนาที่นำเข้าไปในชุมชนต้องสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อม ความพร้อม รับของชุมชน ซึ่งหมายรวมทั้งการใช้ทรัพยากรชุมชน การสอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน

5. การเริ่มต้นกิจกรรมต้องอาศัยผู้นำชุมชน ซึ่งหมายถึงผู้นำตามธรรมชาติที่ชาวบ้าน เคารพนับถือ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำที่ได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากทางราชการ เพื่อเป็นผู้บุกเบิก และชักนำชาวบ้านต่อไป ผู้นำชุมชนโดยทั่วไปสามารถปรับทัศนคติและการยอมรับสิ่งใหม่ๆ ได้เร็วกว่าและเป็นผู้ที่ชาวบ้านมีศรัทธาในตัวอยู่แล้ว การเริ่มจากผู้นำจึงเป็นไปได้เร็วกว่าและได้รับการยอมรับมากกว่าประชาชนทั่วไป

6. ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นต้น กล่าวคือ ร่วมหาข้อมูล ร่วมหาสาเหตุของปัญหา ร่วมปรึกษาหารือหาทางแก้ไขปัญหา ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมกันปฏิบัติงาน ร่วมกันติดตามผลงาน จนถึงการร่วมบำรุงรักษาในระยะยาว

ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ ปารีชาติ วลัยเสถียร (2542 : 138) ที่ว่า

การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกัน ค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจาก โครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมของชุมชน

จะเห็นได้ว่าแนวคิดของการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้นนั้นจะพัฒนาหรือทำกิจกรรมชุมชน อันใดจะต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่ม และต้องดำเนินการด้วยพลังกลุ่มที่ทุกคนในชุมชนร่วมทำในทุกขั้นตอน จนท้ายสุดทุกคนจะร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรมนั้นร่วมกัน ซึ่งแนวคิดนี้จะตรงกับแนวการจัดการศึกษาของชาติที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 มาตรา 22 (2542 : 12) ที่ว่า "การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ "

เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วม

เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมที่นิยมใช้ในปัจจุบันมีหลายวิธี อาทิ เทคนิค A-I-C เทคนิค SWOT เทคนิค F.S.C. เทคนิค Six Hat เทคนิค Mind Mapping ซึ่งจะนำเสนอเทคนิคต่างๆ นี้โดยสังเขป ดังนี้

1. เทคนิคการประชุมแบบ A-I-C (Appreciation - Influence - Control)

A-I-C เป็นวิธีการและเทคนิคในการเชิญคนที่มาร่วมกันทำงานในระบบโคระบบหนึ่งให้เข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) ระดมสมอง อันทำให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา จัดจำกัด ความต้องการและศักยภาพของผู้เกี่ยวข้องในเรื่องต่างๆร่วมกัน ซึ่งมีลำดับการดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A)

คือขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยทำให้ทุกคนยอมรับและชื่นชมกันและกัน เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย ซึ่งแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

A1 คือ การวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนหรือกลุ่มในปัจจุบัน

A2 คือ การกำหนดอนาคตของชุมชนหรือกลุ่มว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางใด

ขั้นที่ 2 การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I)

เป็นขั้นที่แต่ละคนใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มาช่วยกันกำหนดวิธีการ หรือยุทธศาสตร์ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ หรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้อย่างดีที่สุด ซึ่งมี 2 ช่วงเช่นกัน คือ

I1 คือ การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์

I2 คือ การลำดับความสำคัญของโครงการ

ขั้นที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C)

เป็นขั้นที่สมาชิกช่วยกันนำวิธีการที่กำหนดเป็นแผนปฏิบัติการอย่างละเอียดว่าจะทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีเป้าหมายอะไร ใครรับผิดชอบบ้าง ใช้งบประมาณเท่าไร จากแหล่งใด และอื่นๆ แบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้

C1 คือ การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ

C2 คือ การตกลงรายละเอียดในการดำเนินงาน

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมของแต่ละขั้นตอนนี้จะช่วยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มตื่นตัวในการทำกิจกรรม มีพลังในการรวมกลุ่มและรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการนั้นอย่างมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้นำการประชุมอาจเป็นนักพัฒนาจากภาครัฐหรือเอกชนเข้าใจและใกล้ชิดประชาชนยิ่งขึ้น จนสามารถให้การสนับสนุนการพัฒนาตรงตามความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงยิ่งขึ้น

2. เทคนิคการประชุมแบบหมวกความคิด (Six Thinking Hat)

วิธีคิดแบบหมวกหกใบเป็นเทคนิคระดมความคิดในที่ประชุมที่พยายามสร้างเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อการร่วมคิดอย่างสร้างสรรค์แทนการวิจารณ์กัน โดยสมมุติให้หมวกสีต่างๆ หกใบเป็นสัญลักษณ์แทนวิธีคิด 6 แบบ คือ

หมวกสีขาว สัญลักษณ์ของการคิดวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นกลางไม่ใช่อารมณ์

หมวกสีแดง สัญลักษณ์ของการแสดงความรู้ตามสามัญสำนึกและสัญชาตญาณ

หมวกสีดำ สัญลักษณ์ของการคิดหาเหตุผลด้านลบ ระเบิดระว่างและอุปสรรค

หมวกสีเหลือง สัญลักษณ์ของการคิดหาเหตุผลด้านบวก มองในแง่ประโยชน์ที่ได้รับ

หมวกสีเขียว สัญลักษณ์ของความคิดใหม่ๆ คิดอย่างสร้างสรรค์

หมวกสีฟ้า สัญลักษณ์ของการควบคุมวิธีการระดมความคิด

วิธีการหมวกหกใบจะก่อให้เกิดการสำรวจการคิดอย่างสร้างสรรค์ รอบคอบและชาญฉลาด ในการประชุมแต่ละครั้งจะใช้หมวกสีใดในการคิดบ้างจะขึ้นอยู่กับเรื่องที่ประชุม บางครั้งอาจใช้หมวกสีเขียว บางครั้งใช้หมวกหลายสี แต่ควรใช้ทีละสีไม่ควรใช้หลายสีพร้อมกัน และควรเริ่มด้วยหมวกสีขาวก่อน ...เสร็จแล้วให้จบลงด้วยหมวกสีฟ้าเพื่อสรุปรวบรวมความคิดเห็นทั้งหมดเพื่อหาข้อยุติ

3. เทคนิค SWOT

เทคนิค SWOT เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์สถานะของหน่วยงานโดยพิจารณาปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่มีผลกระทบต่อหน่วยงานว่ามีผลดีผลเสียต่อการดำเนินงานของหน่วยงานนั้นๆอย่างไรบ้าง ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้วางแผนพัฒนาหน่วยงานในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ความหมายของ SWOT คือ

" S " (Strength) คือ จุดแข็งหรือจุดเด่นภายในหน่วยงานที่เสริมสร้างให้หน่วยงานเข้มแข็ง อาทิ บุคลากรมีความสามารถสูง มีงบประมาณมาก มีเครื่องมือทันสมัย มีนโยบายที่ชัดเจน บุคลากรจากทั่วทุกอาชีพเป็นสมาชิก เป็นต้น

" W " (Weakness) คือ จุดอ่อนของหน่วยงานที่ทำให้การดำเนินงานไม่เต็มที่ควร อาทิ บุคลากรยังยึดระบบอาวุโสและโซกลาง การยึดอคติของบุคลากร หน่วยงานนี้เป็นหน่วยงานเสริมไม่ใช่หน่วยงานหลักในโครงสร้างใหญ่ เป็นต้น

" O " (Opportunity) คือ โอกาสที่หน่วยงานจะได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากปัจจัยภายนอก อาทิ นโยบายของรัฐบาลตรงกับภาระงานของหน่วยงาน มีทุนจากหน่วยงานอื่นสนับสนุนให้บุคลากรได้ไปศึกษาค้นคว้าหรือเข้าอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพ มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินสนับสนุนการดำเนินงาน การปฏิรูปการศึกษา เป็นต้น

" T " (Threat) คือ แรงกดดันหรือคว้งบั่นทอนความสำเร็จก้าวหน้าของหน่วยงานที่เกิดจากปัจจัยภายนอก อาทิ การเปลี่ยนโครงสร้างของกระทรวงทำให้งานน้อยลง วิกฤตเศรษฐกิจ การยุบหน่วยงาน คำนิยมของประชาชนไม่ให้ความสำคัญกับงานของหน่วยงาน เป็นต้น

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในที่จะส่งให้เห็นว่าหน่วยงานมีจุดแข็งอะไรบ้าง จุดอ่อนอะไรบ้าง ให้วิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมภายใน อันได้แก่ ทรัพยากรบุคคล งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ โครงสร้าง นโยบาย ระบบงาน กฎระเบียบ เป็นต้น และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อหน่วยงานให้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านสังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ เครือข่ายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

เมื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อหน่วยงานแล้วจะได้ข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนงานการดำเนินงานของหน่วยงานให้เหมาะสมอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

4. กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือประสานใจ (Co - Operative Learning)

กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือประสานใจหรือการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน ทุกคนจะมีส่วนร่วมเรียนรู้และร่วมรับความรู้ของกลุ่มจะโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากร รวมทั้งการให้ทำความเข้าใจกันและกัน สมาชิกต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม ความสำเร็จของงานคือความสำเร็จของกลุ่ม

รูปแบบของการเรียนรู้แบบร่วมมือประสานใจมีด้วยกันหลายแบบแต่ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะรูปแบบที่นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งกองส่งเสริมวิทย์ฐานะ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (2540 : 88-92) ได้เสนอรูปแบบกิจกรรมการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบร่วมมือประสานใจไว้ 8 แบบ พอสรุปสาระสำคัญของแต่ละแบบได้ดังนี้ :-

(1.) คู่คิด (Match Mind) นักเรียนจับคู่เพื่อเตรียมเนื้อหาสาระกับนักเรียนคนอื่นโดยใช้การสนทนา

(2.) คู่ตรวจสอบ (Pairs - Check) นักเรียนจะทำงานเป็นคู่ในกลุ่ม 4 - 6 คน ในแต่ละคู่ นักเรียนจะสลับกัน โดยคนหนึ่งจะเป็นคนแก้ปัญหาขณะที่อีกคนหนึ่งจะเป็นที่เล็ง หลังจากนั้นก็แต่ละคู่ตรวจว่าคู่ของตนได้คำตอบเหมือนอีกคู่หรือไม่

(3.) คู่สัมภาษณ์ (Tree - Step Interview) นักเรียนจะสัมภาษณ์กันและกันเป็นคู่ โดยผลัดกันสัมภาษณ์ จากนั้นจึงมาแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ได้เรียนรู้จากการสัมภาษณ์กันในกลุ่ม

(4.) ร่วมเขียนแผนภาพ (Team - Word Webbing) นักเรียนจะช่วยกันเขียนแผนภาพของความคิดหลัก ข้อความสนับสนุน และ โยงเส้นแสดงความสัมพันธ์ของความคิดในแต่ละหัวข้อ

(5.) คู่อภิปราย (Think - Pair share) จะเริ่มด้วยผู้สอนตั้งคำถามหรือให้ประเด็นอภิปราย จากนั้นนักเรียนก็จะจับคู่อภิปรายกันเป็นคู่ๆ เมื่อมั่นใจว่าคำตอบของตนถูกต้องดีแล้ว จึงนำคำตอบที่ได้ไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในห้องเรียน

(6.) คู่หู (Partners) นักเรียนจะทำงานเป็นคู่เพื่อช่วยเหลือกันเรียนและทำความเข้าใจสาระสำคัญของเรื่องที่เรียน แต่บางครั้งคู่หนึ่งอาจไปขอปรึกษากับเพื่อนในกลุ่มอื่นที่คาดว่าจะเข้าใจเรื่องดังกล่าวดี หลังจากนั้นจะแลกเปลี่ยนผลงานหรือความเข้าใจกับอีกคู่หนึ่งในกลุ่มจนเข้าใจแน่ชัด แล้วจึงนำสาระที่ได้ไปถ่ายทอดให้เพื่อนคู่อื่นๆ

(7.) โต๊ะกลม (Roundtable) นักเรียนแต่ละคนจะผลัดกันเขียนคำตอบของโจทย์ปัญหาที่ครูให้คนละหนึ่งคำตอบ โดยการส่งกระดาษและคืนสอไปรอบๆ กลุ่ม

(8.) ปริศนาความคิด (Jigsaw) นักเขียนแต่ละคนในกลุ่มจะชำนาญในหัวข้อหนึ่งๆ ของเรื่องที่เรียนตามที่ได้ไปศึกษาหรือไปร่วมทำกิจกรรมกับสมาชิกกลุ่มอื่นมา เมื่อกลับเข้ากลุ่มของคนสมาชิกแต่ละคนจะผลัดกันเล่าหรือสอนสมาชิกในกลุ่ม เมื่อสอนหรือเล่าจนครบทุกคนก็จะทำให้นักเรียนทั้งชั้นได้เรียนรู้ครบทุกหัวข้อในเรื่องนั้นๆ

กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือประสานใจตามเทคนิคที่นำเสนอมานี้ เป็นกระบวนการใช้ได้ดีทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมการประชุมระดมสมองที่ต้องการความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกในชุมชน องค์กร หรือหน่วยงานได้อย่างมีคุณภาพทีเดียว

5. การสร้างความร่วมมือด้วยแผนที่ความคิด (Mind Mapping)

การบันทึกแผนที่ความคิดเป็นเทคนิคการบันทึกเพื่อช่วยจำความคิดจากที่ประชุมหรือจากการระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีผู้เสนอความคิดอย่างหลากหลายแล้วทำให้เกิดปัญหาต่างๆ อาทิ จุดง่ามเรื่องได้ไม่ครบ มองคนละมุม การอภิปรายที่ขาดความต่อเนื่องจนสรุปไม่ได้ ดังนั้นการระดมสมองที่ได้ผลดีก็คือการปล่อยให้ทุกคนในที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นและนำเสนอความคิดต่อที่ประชุมอย่างทั่วถึงกันและขณะที่แต่ละคนอภิปรายจะมีผู้จดบันทึกความคิดในที่ประชุมเหล่านั้นด้วย "แผนที่ความคิด" เพื่อให้ทุกคนมองเห็นภาพรวมของข้อมูลที่น่าเสนอทั้งหมดและท้ายสุดยังสามารถเสริมต่อบางประเด็นที่ขาดไปได้อีกด้วย

วิธีบันทึกแผนที่ความคิด มีดังนี้

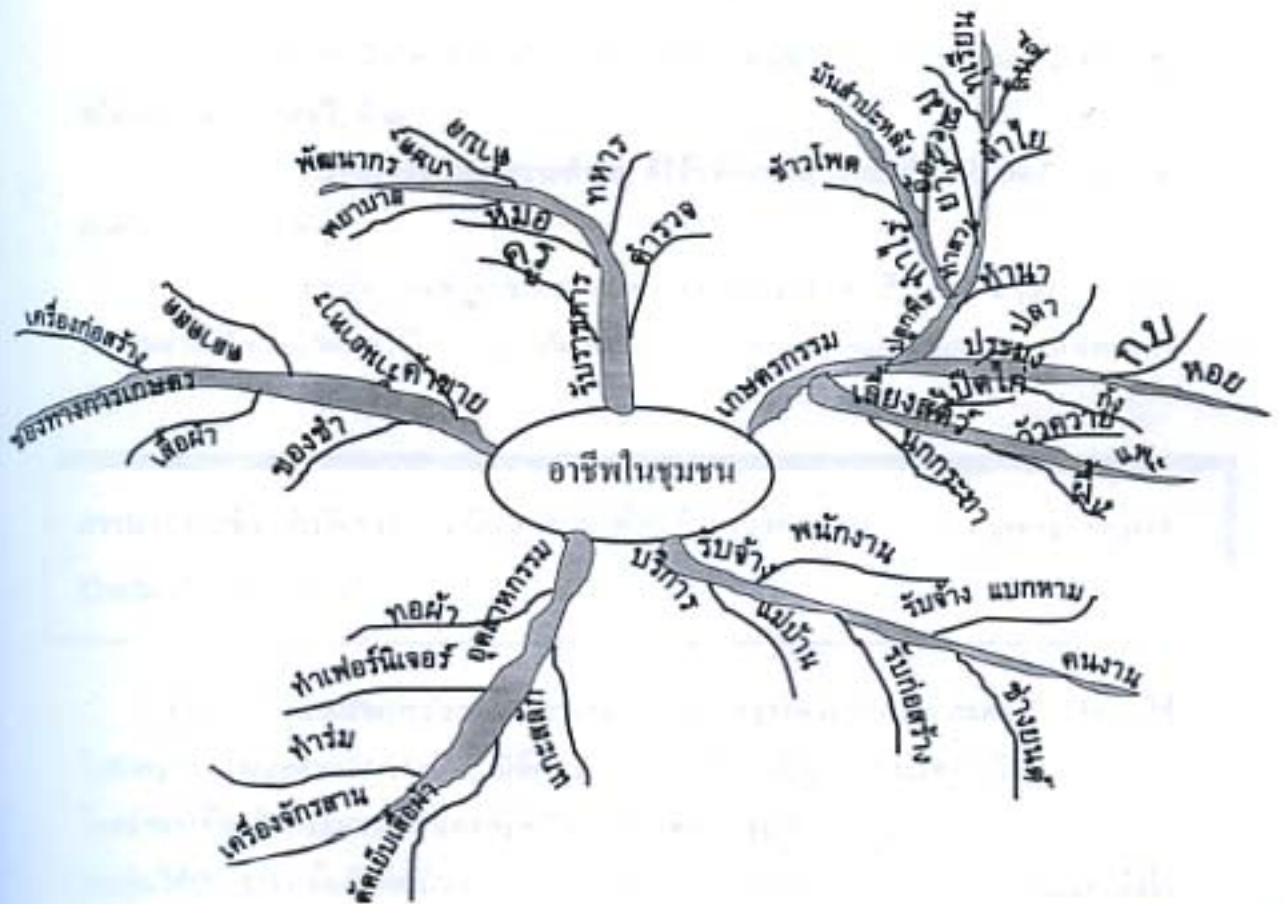
(1) เขียนหัวข้อเรื่องที่ระดมสมองไว้กึ่งกลางหน้ากระดาษ พร้อมกับวาดรูปหัวใจหรือสัญลักษณ์อื่นๆ ล้อมหัวข้อไว้

(2) เขียนกิ่งหรือเส้นหลักออกไปรอบภาพในข้อ (1) โดยเน้นน้ำหนักเส้นดังกล่าวแล้วเรียวไปทางปลายเส้น จากนั้นให้เขียนข้อความที่เป็นความคิดหลักที่เกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่โคนเส้นจิตรูปหัวใจ

(3) วาดเส้นที่แตกแขนงคล้ายกิ่งต้นไม้ไปเรื่อยๆ มีการระดมสมองในประเด็นหลัก ประเด็นรอง ประเด็นย่อย หรือประเด็นเสริม อีกทั้งให้เขียนข้อความที่เป็นประโยคสั้นๆ ที่แสดงประเด็นรอง ประเด็นย่อย ด้วยปากกาเมจิกปลายแหลมประเด็นละสี เพื่อช่วยเพิ่มสีสันและสื่อแบ่งระดับของข้อความว่าประเด็นหลักสีอะไร ประเด็นรองสีอะไร ประเด็นย่อยสีอะไร และประเด็นเสริมสีอะไร

(4) แล้วจัดความสำคัญของประเด็นหลักต่างๆ ด้วยการแจกสติ๊กเกอร์แก่ผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อติดประเด็นที่ตนตัดสินใจให้ความสำคัญ ดังภาพ

แผนที่ความคิดนี้ เป็นเทคนิคการช่วยเก็บบันทึกข้อมูลที่นำเสนอในที่ประชุมลงบน เอกสารแผ่นเดียวได้อย่างชัดเจน อันสะดวกในการนำเสนอในที่ประชุมให้เห็นภาพรวมและ ประคิดปะต่อรายละเอียดต่างๆ ได้ง่ายต่อการทำความเข้าใจด้วย

6. เทคนิคการใช้บัตรคำ (Meta - Plan)

เทคนิคบัตรคำ หรือเทคนิคการ์ดเป็นวิธีการที่ทำให้บุคคลแสดงความคิดเห็นได้โดย ไม่มีแรงกดดันจากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ อาทิ ผู้ชี้นำ สายตาผู้ฟัง บรรยากาศในที่ประชุม ดังนั้น การใช้เทคนิคการ์ดจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม กัน และความคิดเห็นของแต่ละคนมีโอกาสไหลสู่ส่วนรวมได้ แต่เทคนิคนี้จะไม่เหมาะสมกับการ ประชุมที่มีสมาชิกจำนวนมากๆ

วิธีการใช้เทคนิคบัตรคำ

- (1) กำหนดโจทย์หรือเรื่องที่อภิปราย
- (2) ผู้ร่วมประชุมเขียนคำหลักหรือวลีสั้นเพื่อตอบโจทย์ในข้อ (1)

(3) วิทยากรนำบัตรของแต่ละคนหรือให้แต่ละคนนำบัตรของคนไปติดหน้าที่ประชุมพร้อมกับจัดหมวดหมู่ไปด้วย

(4) ในกรณีที่ต้องจัดลำดับความสำคัญ ก็ใช้สติ๊กเกอร์สีให้สมาชิกนำไปติดที่ประเด็นซึ่งคนเห็นว่ามีความสำคัญ

การใช้เทคนิคบัตรคำจะช่วยระดมความคิดของสมาชิกที่ร่วมประชุมซึ่งมีข้อมูลหลากหลายให้เข้าหมวดหมู่ได้ในเวลาที่จำกัด ทั้งยังส่งเสริมให้ทุกคนได้แสดงออกอย่างเท่าเทียมกันด้วย

การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference = F.S.C)

F.S.C เป็นเทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมที่ภาคธุรกิจในอังกฤษและอเมริกาพัฒนาใช้ในภาคธุรกิจมาตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมาและแพร่ขยายเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ปี 2539 โดยนำมาใช้กับกิจกรรมวางแผนครอบครัวและงานพัฒนาชุมชน พบว่ากระบวนการ F.S.C กระตุ้นให้ประชาชนค้นคว้าคิดเป็นระบบ ก้าวแสดงความคิดเห็นในการพัฒนา มีพลังและกำลังใจในการพึ่งตนเอง เกิดเครือข่ายชุมชนและผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน ทำให้ข้าราชการศรัทธาในศักยภาพของชุมชนมากขึ้น ทำให้เกิดเครือข่ายผู้นำชุมชนกับข้าราชการ

กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างอนาคตร่วมกันประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน คือ

(1) วิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีตเพื่อเชื่อมโยงสถานการณ์และแนวโน้มในปัจจุบัน

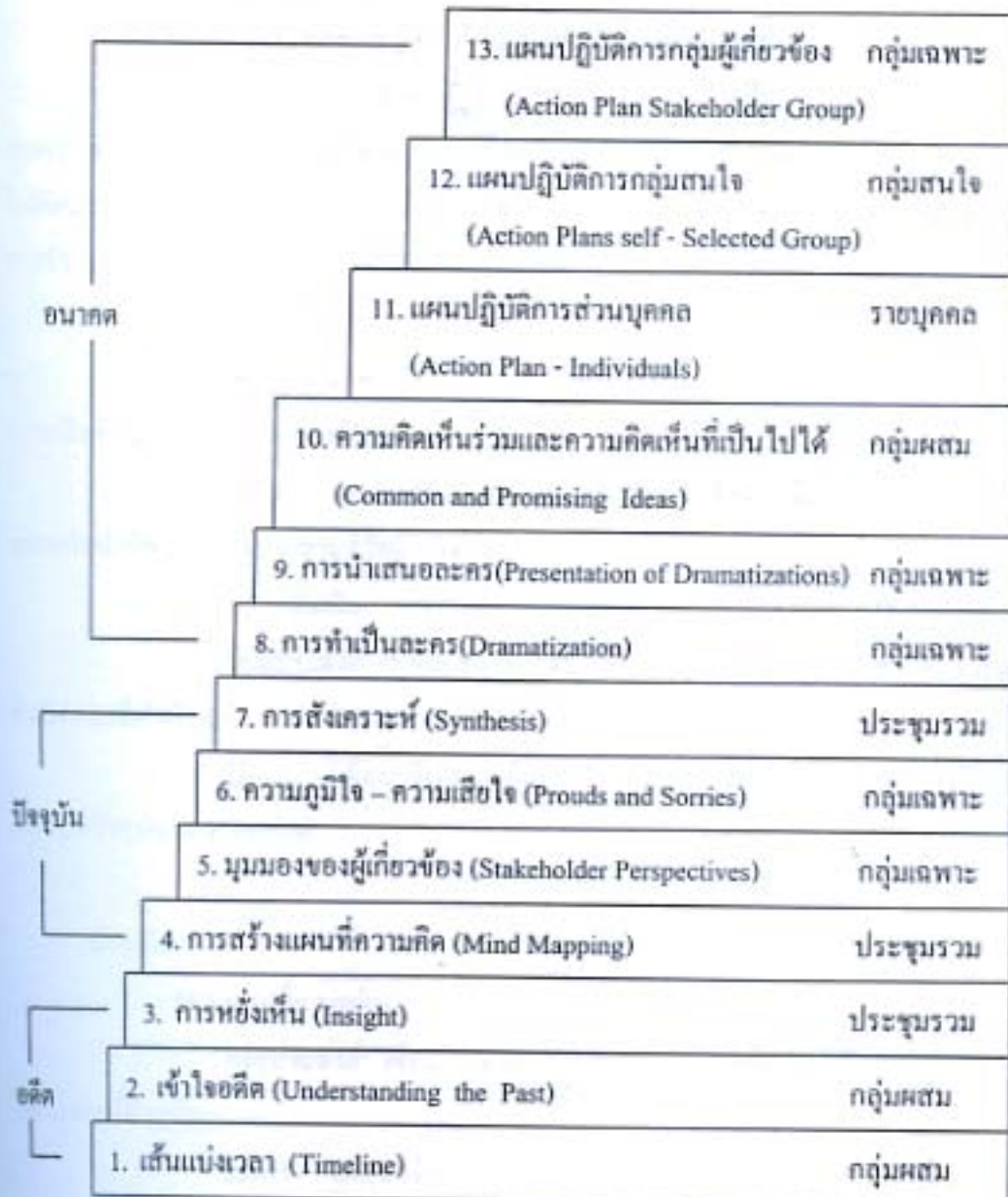
(2) วิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจทิศทาง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประเด็นการประชุม

(3) การสร้างจินตนาการถึงอนาคตที่พึงปรารถนาโดยร่วมกันคิดแล้วร่วมกันสร้างแผนปฏิบัติการไปสู่อนาคตร่วมกัน

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ทวีศักดิ์ นพเกษร (2540 : 30) ได้เสนอกิจกรรมแต่ละขั้นตอนของการประชุมดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน

แต่ละกิจกรรมมีวิธีการพอสังเขป คือ

อดีต

(1.) เส้นแบ่งเวลา

วัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกทุกคนสะท้อนประสบการณ์ในอดีตของคน

วิธีการ ให้สมาชิกนั่งรวมกันเป็นกลุ่มๆ ละไม่เกิน 10 คนแต่ละคนจะนั่งคิด ทบทวนความรู้ ประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่สำคัญที่ผ่านมากำหนด แล้วนำสิ่งที่ทบทวนได้ ไปเขียนลงช่องกระดาษที่ปิดไว้ที่ผนังห้องประชุม วิธีนี้ทำให้ได้ข้อมูลจากสมองของสมาชิกทุกคน มาสร้างภาพร่วมกัน

(2.) เข้าใจอดีต

วัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกนำข้อมูลจากเส้นแบ่งเวลามาวิเคราะห์หา ความสัมพันธ์เชื่อมโยงเพื่อตอบคำถาม

วิธีการ ให้สมาชิกทุกคนเดินอ่านข้อมูลที่เพื่อนๆเขียนไว้ในกิจกรรมข้อ 1 พร้อมกับนำข้อมูลมาตอบคำถามที่วิทยากรถาม

(3.) การย้อนเห็น

วัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสเสนอความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การ ทำกิจกรรมที่เกิดในอดีต

วิธีการ ให้สมาชิกเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากการนำเสนอผลการวิเคราะห์ อดีตและปัจจุบันของกลุ่มต่างๆ

ปัจจุบัน

(4.) แผนที่ความคิด

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างภาพรวม ทิศทาง แนวโน้ม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ สถานการณ์ปัจจุบัน

วิธีการ ให้สมาชิกทุกคนเสนอความคิดเห็นและอธิบายความคิดของตนให้ ชัดเจนเพื่อให้กลุ่มทราบ วิทยากรสรุปบันทึกทุกความคิดลงบนกระดาษแผ่นใหญ่ด้วยคำสั้นๆ แล้ว ถากเส้นแสดงความเชื่อมโยง ประเด็นหลัก ประเด็นรอง ประเด็นย่อย และประเด็นเสริม ท้ายสุด จึงให้สมาชิกนำสติ๊กเกอร์ไปติดที่ประเด็นที่ตนเห็นว่าสำคัญที่สุด วิทยากรจะนำคะแนน จัดลำดับ แล้วนำเสนอที่ประชุม